

Ідеологічні інновації у пострадянських країнах

Розпад Радянського Союзу 1991 року повернув людям, які населяли його республіки, почуття перебування в історії. Ілюзія визначеності і незмінності майбутнього змінилася відчуттям принципової непередбачуваності прийдешніх часів й уразливості перед тим, що вони несуть. Виклик змін призвів до неймовірного розмаїття ідеологічних відповідей на територіях від Таллінна до Владивостока, від Мурманська до Оша, від Магадана до Кишинєва. Колись зведена до стану повної невидимості під покривом «магістральної лінії» радянського марксизму, ідеологічна творчість повернулося до держав, що постали на руїнах Союзу. Історія повернулася у пострадянські суспільства як боротьба ідей і конфлікт ідеологій.

Перевтілення великого радянського суспільства, яке вважало себе вічним, відбувалося не так швидко, як перетворення політичної сфери. Тектонічні зміни, які пережили нові суспільства Східної Європи, привели до створення безлічі феноменів, що відносяться до сфери ідеології. Потрібно було прийняти і визнати нормальною багатопартійність політики, наявність приватної власності, важливість грошей, прийнятність споживання, співіснування посттоталітарних традицій поряд з демократичними і олігархічними інститутами, співіснування атеїзму і релігійності, світськості і клерикалізму, і багато чого іншого. Наприкінці ХХ - початку ХХІ ст. у пострадянських країнах виникли нові соціальні і політичні ідеологічні рамки, що дозволили індивідам, групам і товариствам прийняти нову політичну і соціально-економічну реальність.

Вивченню цих ідеологічних рамок і присвячений журнал «Ідеологія та політика». Наш журнал має на меті аналіз ідеології в її політичній, соціальній та концептуальній формах, утворених у пострадянську епоху в пострадянських країнах. Ми пропонуємо свій простір для спілкування дослідників, які вивчають ідеологічні процеси у Білорусі, Молдові, Росії та Україні. Саме цим журнал претендує на те, щоб стати літописом процесів формування нових суспільств у всьому різноманітті їхніх ідеологічних проявів.

Оскільки у філософії, соціології, історії та політичній науці існує чимало різних, часто суперечливих, визначень ідеології, це поняття ми тлумачимо максимально широко: від системи політичних ідей і переконань до інстанції легітимації владних диспозицій у суспільстві, від помилкової свідомості, що виникає в інтересах панівного класу, до символічної системи, що надає сенс соціальній реальності. У цьому випадку, ми приймаємо і марксистське розуміння ідеології, і неоліберальні інтерпретації, і новітні підходи до ідеології, характерні для часів після модерності.

Своє перше число ми присвятили темі ідеологічних інновацій, тобто тим еволюціям, які зазнали ідеології в пострадянських країнах. Оpubліковані в журналі статті в сукупності становлять спробу визначитися з рамками східноєвропейського політичного простору і спробувати підібрати ключі розуміння до його мов. У цьому зв'язку для нас було важливо зберегти полігlossію і поліфонію нашого регіону (у сусідстві з глобальною англійською). Опис ідеологічних інновацій, що відбуваються у пострадянському світі, вимагає сусідства і співприсутності мов на шпальтах одного журналу.

У першій статті нашого числа Анна Шор-Чудновська, дослідниця з Приватного університету ім. Зигмунда Фрейда (Відень, Австрія), описує механізми забезпечення неконсолідованості і фрагментованості нинішніх східноєвропейських суспільств, насолоду і страждання, що дарують право на байдужість і негромадянську позицію. У першу чергу, увагу звернуто на цінності особистого збагачення і образи розкішного життя. Особливої уваги заслуговує теза про парадоксальні генетичні зв'язки сьогоденного панування гламуру з цінностями «будівельників нового життя» у радянські часи.

У другій статті Вадим Трюхан (Національна академія державного управління, Київ, Україна) розглядає ідеологеми, що функціонують у полі політик «європейської інтеграції», у зростаючому зазорі, між країнами, що приєдналися до Європейського Союзу (ЄС), і країнами по цей бік шенгенської паперової завіси. Автор описує те, як функціонує ідея євроінтеграції в політиці України, і те, який ідеологічний відгук вона знаходить у «європейських партнерів», зокрема, в політиці «Східного сусідства».

Витокам існуючої політичної ситуації в Білорусі присвячена стаття Наталії Кулінки (Стенфордський університет, США). Білоруська дослідниця аналізує ті ідейні та ідеологічні підстави, що зумовили вибір білорусів на користь Олександра Лукашенка у 1994 році. Особливу увагу автор приділила проблематичності пошуку «загального блага» у Білорусі під час передлукашенковського періоду.

Київський сходознавець Олексій Коваль (Українська асоціація китаєзнавців, Київ, Україна) розглядає в своїй статті ті уроки, які винесли з розпаду СРСР китайські керівники, у першу чергу, уроки для державного будівництва та ідеологічної роботи. Автор доводить, що внутрішньополітичний та ідеологічний розвиток Китаю останнього двадцятиліття було засновано на попередженні ризиків, які стали вирішальними для неспіху Радянського Союзу. Дискусії китайських ідеологів початку XXI століття показують, що сучасний розвиток китайського марксизму заснований на обліку та врахуванні помилок радянського марксизму і підсилює «керівну роль» і без того всевладної Комуністичної партії Китаю.

Ідеологічній неоднозначності «політики інтеграції» та окремим ідеологічним аспектам поняття культура присвячена стаття Ольги Лакізіук (Університет міста Білефельд, Німеччина). Автор нарису розглядає ідеологічні структури у сприйнятті мігрантів з боку

«корінного населення» і різні підходи до інтеграції мігрантів. Тим у черговий раз засвідчивши, що одна з ідеологічних диспозицій епохи глобальності виникає у вигляді ієрархії «корінних» і «мігрантів». Крім того автор розглядає епістемологічний статус «культурної» інакшості і його політико-правові наслідки.

Видання даного номера журналу «Ідеологія та політика» - це перший крок у залученні дослідників зі східноєвропейського регіону та цілого світу до вивчення ідеологічного творчості у пострадянських країнах.

Михайло Мінаков

головний редактор, журнал «Ідеологія та політика»